

Ego ja kone: Kuinka kapitalismi korvasi pyhän itsellä

Ihmiskunta ymmärsi kerran itsensä osaksi jotain laajaa ja salaperäistä – kosmosta, maata, jumalallista, elämän ikuista rytmiä. Jokaisella kulttuurilla oli oma tapansa sanoa sama asia: merkitys ei ole omistamisessa, vaan osallistumisessa; ei kertymisessä, vaan yhteydessä.

Kuitenkin viime vuosisatojen aikana, erityisesti kapitalismin ja teollisen moderniteetin nousun myötä, tämä kompassi on kääntynyt pääläelleen. Siellä missä pyhä kerran ohjasi ihmiselämää, on **itse** ottanut valtaistuimen. Vanha pyrkimys transsendenssiin – egon ylittämiseen – on korvattu loputtomalla egon tyydytyksen tavoittelulla.

Myytin kuoleman jättämässä tyhjiössä **konsumerismista tuli uusi uskonto**, ja markkinoista sen temppeli. Ihmiskunta vaihtoi sisäisen vapautuksen aineelliseen yltäkylläisyyteen ja huomasi olevansa oudon tyhjä.

Alkuperäiskansojen ja muinaisten uskomukset: Eläminen ympyrässä

Kauan ennen modernien talouksien nousua alkuperäiskansojen ja muinaisten yhteisöjen kosmologiat liuottivat rajan itsen ja maailman väliltä. Näissä kulttuureissa elämä ei ollut omistamista, vaan suhde, vastavuoroisten siteiden kutomista maan, eläinten ja näkymättömän kanssa.

Elämän verkko

Monien Amerikan alkuperäiskansojen keskuudessa maailma ymmärrettiin **yhteenkietoutuneena verkkona** – “Suuri Ympyrä” tai “Pyhä Kehä” – jossa ihmiset olivat sukua eläimille, kasveille, joille ja tähdille. Lakota-ilmaisu *Mitákuye Oyás’iŋ* – “Kaikki sukulaiseni” – ilmaisee **yhteisö** metafysiikkaa vuosisatoja ennen kuin ekologinen tiede toisti sen.

Itse, tässä maailmankuvassa, ei ole eristetty tietoisuus, vaan solmu elävässä verkossa. Identiteetti on suhteellinen – yhteisön, esi-isien ja itse maiseman muovaama. Toimia ilman kunnioitusta kokonaisuutta kohtaan on haavoittaa itseään. Henkinen kypsyys merkitsi siksi erillisyyden illuusion liuottamista ja elämistä nöyryydessä enemmän-kuin-ihmisten maailmassa.

Rituaalit, uhrilahjat ja kausittaiset seremoniat eivät olleet pelkkää taikauskoa, vaan **tasapainon tekoja** – tunnustuksia siitä, että elämä virtaa ympyröissä, että antaminen ylläpitää vastaanottamista. Metsästäjä kiitti peuran henkeä; maanviljelijä rukoili sadetta; tarinankertoja kutsui esi-isiä. Kaikki elämä osallistui pyhään vaihtoon.

Muinaiset sivilisaatiot ja pyhä kosmos

Muinaisessa Egyptissä, Intiassa, Kreikassa ja Mesoamerikassa esiintyy samankaltaisia teemoja. Maailmankaikkeus ei ollut elotonta materiaa, vaan **sielullinen** – jumalallisen älykkyyden elävöittäjä. Egyptiläinen *Ma'at* (totuus, tasapaino, kosminen järjestys) ja kreikkalainen *kosmos* viittaavat molemmat harmoniseen kokonaisuuteen, jossa jokaisella olennolla on paikkansa.

Ihmiskunnan rooli ei ollut hallita luontoa, vaan **heijastaa sen harmoniaa**. Temppelet rakennettiin kosmoksen symbolisiksi jäljennöksiksi, ja papisto toimi välittäjänä maailmojen välillä. Kun ihmiskunta unohti kosmisen roolinsa – kun ego ja ahneus häiritsivät *Ma'at*:ia – seurasi epäjärjestys: nälänhätä, sota, moraalinen rappio.

Taoismi: Olemisen virta

Muinaisessa Kiinassa **taoismi** jalosti nämä intuitiot filosofiseen muotoon. *Tao Te Ching* opettaa, että tie (*Tao*) on kaiken olemassaolon lähde ja rytmi. Viisas liuottaa egon *wu wei* -toiminnalla – vaivattomalla toiminnalla – antaen elämän elää itsensä läpi heidän kauttaan.

”Korkein hyvä on kuin vesi”, kirjoitti Laozi, ”joka hyödyttää kaikkea eikä kilpaile.” Eläminen Taon vastaisesti – pyrkiminen, pakottaminen, hallitseminen – on kärsimystä. Paluu Taohon on tulla läpinäkyväksi, kuin vesi, joka virtaa alas rinnettä, muovautuneena mutta murtumattomana.

Täälläkin egon liuottaminen ei ole tuhoamista, vaan **suuntautumista** – uudelleenlöytämistä, että henkilökohtainen virta on erottamaton kosmisesta joesta.

Jaettu viisaus

Näiden moninaisten perinteiden – alkuperäiskansojen, egyptiläisten, taoististen – kautta välkkyi sama oivallus: merkitys, järki ja selviytyminen riippuvat siitä, että muistamme, että **kuulumme kokonaisuuteen**. Itse on väliaikainen ilmaus jostakin mittaamattoman suuremmasta, kipinä suuressa tulella.

Tämän unohtaminen on alkuperäinen synti – lankeaminen erillisyyteen. Sen muistaminen on pelastus, kauan ennen kuin sana tarkoitti uskoa.

Nykyajan uskonnot: Erillisen itsen kuolema

Kun ihmiskunnan filosofiat kehittyivät ja muodolliset uskonnot syntyivät, sama mystinen lanka jatkoi ilmestymistään, vaikkakin uusilla kielillä ja myyttisillä muodoilla ilmaistuna.

Buddhalaisuus: Ei-itsen hiljaisuus

Buddhalaisuudessa *anattā* -oppi – ”ei-itse” – purkaa illuusion pysyvästä, itsenäisestä ”minästä”. Se, mitä pidämme itsenä, on aistimusten, havaintojen, ajatusten ja tietoisuuden virta. Vapautus syntyy, kun tämä harha liukenee. Kiinnipitämisen loppu on *nirvāṇa*, egon himon, vastenmielisyyden ja tietämättömyyden tulien sammuminen.

Buddhalainen harjoittaja kouluttaa itseään tarkkaavaisuuteen ja myötätuntoon juuri itsen rajojen löysäämiseksi. Kun näemme, että ajatuksemme ja tunteemme ovat ohimeneviä, emme enää samastu niihin. Jäljelle jää tietoisuus itse – valoisa, keskipisteetön, vapaa.

Buddha ei opettanut meitä olemaan parempia itsejä; hän opetti meitä olemaan **vapaita itsestä**.

Hindulaisuus: Ääretön sisällä

Hindulaisessa filosofiassa, erityisesti Advaita Vedāntassa, ego on tietämättömyyden verho (*avidyā*). Sen alla on *Ātman*, todellinen Itse, joka ei ole henkilökohtainen vaan identtinen *Brahmanin* – olemisen äärettömän perustan – kanssa.

Kuuluisa upanishadilainen lause *Tat Tvam Asi* – ”Sinä olet Se” – julistaa, että yksilön olemus on sama kuin kosmoksen olemus. Vapautuksen tie (*moksha*) ei siis ole yksilöllisyyden täydellistäminen, vaan sen ylittäminen.

Kun aalto tajuaa olevansa vettä, olemisen valtameri paljastuu. Ego ei liukene tyhjyyteen, vaan äärettömyyteen.

Islam ja sufismi: Häviäminen Rakastettuun

Islamissa lopullinen totuus on *tawhīd* – kaiken olemassaolon ykseys Jumalan ykseydessä. Islamin mystikot, **sufit**, muuttivat tämän opin eläväksi kokemukseksi. Muistamisen (*dhikr*) ja rakkauden kautta etsijän ego sulaa Rakastetun säteilyyn, kunnes jäljelle jää vain Jumala.

Lentävän Sufin tarina ilmentää tätä totuutta. Dervissi oppii syvän omistautumisen kautta lentämään. Mutta lentäessään hänen mieleensä juolahtaa ajatus: ”*Mitä perheeni ajattelee, kun he kuulevat, että osaan lentää?*” Heti hän putoaa maahan. Hänen opettajansa sanoo: ”*Lensit hyvin, mutta katsoit taaksepäin.*” Hetkellä, jolloin itsetietoisuus palaa, armo katoaa.

Sufismissa tätä kutsutaan *fanā'*:ksi – itsen häviäminen Jumalaan. Mutta tätä häviämistä seuraa *baqā'* – säilyminen Jumalassa. Ego kuolee, ja jäljelle jää puhdas läsnäolo.

Juutalaisuus: Itsen mitätöinti

Kabbalistisessa juutalaisuudessa mystikko pyrkii *bittul ha-yesh* -tilaan – egon ”jokisuuden” mitätöimiseen – kohdatakseen *Ein Sofin*, Äärettömän. *Tzaddik* eli vanhurskas ihminen on se, joka tyhjentää itsensä niin täydellisesti, että jumalallinen valo virtaa hänen lävitseen esteettömästi.

Tässä mystisessä kielessä nöyryys ei ole vaatimattomuutta, vaan **ontologinen totuus**: vain Jumala todella ”on”. Mitä enemmän ego liukenee, sitä näkyvämmäksi jumalallinen tulee maailmassa.

Kristinusko: Tyhjentäminen ja sisäistyminen

Kristillinen mystiikka tarjoaa oman versionsa *kenosis*-käsitteen kautta – itsensä tyhjentämisen. Pyhä Paavali kirjoitti: ”Minä elän, mutta en enää minä, vaan Kristus elää

minussa.” Mestari Eckhartille sielun täytyy ”tulla tyhjäksi itsestään”, jotta Jumala voi syntyä siihen.

Kontemplatiivisessa kristinuskossa – erämaan isien, Tuntemattomuuden Pilven ja karmeliittamystikoiden linjassa – rukous ei ole asioiden pyytämistä, vaan **hiljaisuuteen astumista**, jossa ego vaikenee ja jumalallinen läsnäolo tulee kaikessa kaikkialla.

Wicca ja pakanuus: Pyhän ympyrän takaisinvaltaus

Moderni **Wicca** ja nykyajan pakanuus, vaikka niitä usein pidetään ”uusina” uskontoina, kantavat muinaista muistia immanenssista – ajatusta siitä, että jumalallinen on *maailmassa*, ei sen yläpuolella tai ulkopuolella.

Jumalattaren Velvoituksessa, eräässä Wiccan keskeisessä tekstissä, Jumalatar julistaa:

■ ”Kaikki rakkauden ja ilon teot ovat minun rituaalejani.”

Täällä jumalallisuus löytyy ei pakenemalla maailmaa, vaan omaksumalla se täysin ja kunnioittavasti. Ego liukenee **ekstaasin ja ruumiillisuuden** kautta, ei askeettisuuden kautta.

Rituaaliympyrä edustaa olemassaolon kokonaisuutta – ei hierarkiaa, ei erillisyyttä. Kun Ylipapitar kutsuu ”Herrattaren” tai ”Herran”, se ei ole ulkoinen jumaluus, joka laskeutuu, vaan **jumalallisen herääminen sisällä ja keskuudessa** kaikkien osallistujien.

Kausittaiset juhlat – Vuoden Pyörä – opettavat, että kuolema ja uudestisyntyminen, pimeys ja valo, ovat yksi jatkuva syke. Harjoittaja oppii näkemään itsensä ei luonnon herrana, vaan sen ilmaisuna. Ekstaattisessa tanssissa, transsissa, yhteisössä maan ja taivaan kanssa itsen raja ohenee, kunnes tuntee: *Minä olen metsä, joka hengittää; minä olen kuu, joka näkee itsensä vedessä.*

Wiccan tie transsendenssiin on siis **immanentti** eikä vertikaalinen. Ego ei liukene ylöspäin taivaaseen, vaan ulospäin maan elävään verkkoon.

Psykologia: Maslow ja transsendenssin tiede

Kaksikymmentäluvulla psykologia alkoi löytää uudelleen sen, mitä mystikot olivat aina tienneet. Abraham Maslow’n tarvehierarkia tuli ikoniseksi ihmisen motivaation kuvaajaksi – perustarpeiden tyydyttämisestä rakkauteen ja arvostukseen, huipentuen **itsensä toteuttamiseen**.

Mutta elämänsä loppupuolella Maslow tarkisti malliaan. Itsensä toteuttamisen yläpuolella hän tunnisti toisen vaiheen: **itsetranssendenssin**. Täällä itsen rajat liukenevat. Ihminen tulee osalliseksi jostakin suuremmasta – olipa se palvelu, luovuus, luonto tai mystinen yhteys.

Moderni neurotiede vahvistaa tämän. Kun ihmiset siirtyvät syvään meditaatioon, ekstaattiseen rukoukseen tai flow-tiloihin, **oletustilaverkosto** – aivojen osa, joka ylläpitää

itsetuntemustamme – hiljenee. Subjektiivinen vastine on egon liukeneminen, jota seuraa rauha, myötätunto ja ykseys.

Se, mitä Maslow, Buddha ja sufi kaikki havaitsivat omilla kielillään, on, että **ihmisen korkein potentiaali ei ole itsen täydellistämässä, vaan sen ylittämässä.**

Kapitalismi: Egon epäjumalanpalvonta

Kuitenkin modernia maailmaa hallitseva sivilisaatio perustuu päinvastaiseen oletukseen: että itseä ei pidä liuottaa, vaan sitä pitää loputtomasti **suurentaa**.

Kapitalismi riippuu psykologisessa olemuksessaan egon nälästä. Se kukoistaa muuttamalla hengellisen kaipuun kulutettavaksi haluksi – vakuuttamalla meidät siitä, että sisäinen tyhjyys voidaan täyttää omaisuudella, vallalla, statuksella ja stimulaatiolla.

Mainonta ei myy tuotteita; se **valmistaa himoa**. Se sanoo meille: *Olet epätäydellinen – mutta tämä täydentää sinut*. Se myy pelastusta tavaroiden kautta.

Paradoksi on traaginen: egon tyytymättömyys, jota muinainen viisaus pyrki parantamaan transsendssin kautta, on tullut **talouden moottoriksi**. Tyhjyys ei ole enää henkinen ongelma – se on liiketoimintamalli.

Näin ollen se, mitä kerran pidettiin kärsimyksen juurena – himo, kiintymys, ylpeys – on nimetty uudelleen hyveeksi: kunnianhimo, tuottavuus, saavutus. Ykseyden tai hiljaisuuden etsiminen on tässä maailmankuvassa epätuottavaa – jopa vaarallista, koska se uhkaa halun koneistoa.

Kapitalismin mantra ei ole *”Ole hiljaa ja tiedä”*, vaan *”Suurempi, parempi, nopeampi, enemmän.”* Kuitenkin mitä enemmän ruokimme itseä, sitä nälkäisemmäksi se tulee. Ostoskeskukset ja digitaaliset syötteet ovat katedraaleja tälle levottomalle jumalalle – **egon epäjumalalle** – joka kuluttaa loputtomasti ja tuottaa mitään, mikä todella tyydyttää.

Johtopäätös: Pyhän paluu

Moderniteetin kriisi ei ole vain taloudellinen tai ekologinen; se on **henkinen**. Egon ympärille järjestäytynyt sivilisaatio ei voi ylläpitää itseään, koska egolla ei ole rajoja. Se kuluttaa maan, toiset ja lopulta itsensä.

Mutta kaikkialla ympärillämme on merkkejä heräämisestä: ihmiset kääntyvät meditaation, yhteisön, ekologisen tietoisuuden ja uusien solidaarisuuden muotojen puoleen. Tiede on myös alkanut tunnustaa sen, mitä viisaat kauan sitten julistivat – että mielen, planeetan ja sielun terveys ovat erottamattomia.

Egon liuottaminen ei ole itsensä menettämistä; se on **kotiinpaluu** – ykseyden uudelleenlöytäminen, joka ei koskaan kadonnut, vain unohdettiin.

Seuraava vallankumous ei käydä aseilla tai algoritmeilla, vaan tietoisuudella. Kun ihmiskunta muistaa, että *emme ole maailman herroja, vaan sen hetkiä, pyhä herää*

uudelleen – ei temppeleissä tai opinkappaleissa, vaan jokaisessa tietoisuuden, myötätunnon ja yksinkertaisuuden teossa.

Viitteet ja lisälukemista

Muinainen ja alkuperäiskansojen ajattelu

- Black Elk, *Black Elk Speaks* (John G. Neihardt, 1932)
- Vine Deloria Jr., *God Is Red: A Native View of Religion* (1973)
- Laozi, *Tao Te Ching*, käänn. D.C. Lau (Penguin Classics, 1963)
- Fritjof Capra, *The Tao of Physics* (1975)

Mystiikka ja maailmanuskonnot

- Aldous Huxley, *The Perennial Philosophy* (1945)
- D.T. Suzuki, *Essays in Zen Buddhism* (1927)
- Swami Vivekananda, *Jnana Yoga* (1899)
- Annemarie Schimmel, *Mystical Dimensions of Islam* (1975)
- Gershom Scholem, *Major Trends in Jewish Mysticism* (1941)
- Meister Eckhart, *Selected Writings* (Penguin Classics, 1994)

Wicca ja uus-pakanuus

- Doreen Valiente, *The Charge of the Goddess* (1957)
- Starhawk, *The Spiral Dance* (1979)
- Ronald Hutton, *The Triumph of the Moon: A History of Modern Pagan Witchcraft* (1999)

Psykologia ja itse

- Abraham Maslow, *The Farther Reaches of Human Nature* (1971)
- Mihaly Csikszentmihalyi, *Flow: The Psychology of Optimal Experience* (1990)
- William James, *The Varieties of Religious Experience* (1902)
- Stanislav Grof, *Psychology of the Future* (2000)

Kulttuuri ja kapitalismi

- Erich Fromm, *To Have or To Be?* (1976)
- Christopher Lasch, *The Culture of Narcissism* (1979)
- Naomi Klein, *No Logo* (1999)
- Charles Eisenstein, *The More Beautiful World Our Hearts Know Is Possible* (2013)